

ІДЕЯ ІС. КОНЦЕПТ: ДО ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВЛЕННЯ АНТИЧНОЇ ТА СУЧАСНОЇ НАУКОВИХ ТЕРМІНОСИСТЕМ

У статті наводяться дефініції терміна "концепт" з точки зору сучасних лінгвістики та філософії, а також розглядається семантичне наповнення поняття "conceptus" у середньовічній схоластиці та поняття "ідея" у роботах Платона й Аристотеля. Оскільки всі ці поняття є явищами різних лінгвокультурних епох, то зіставляти їх можна тільки із урахуванням цієї позиції, і не можна виводити сучасне поняття "концепт" безпосередньо із ідеї Платона.

Ключові слова: концепт у лінгвістиці та у філософії, ідея Платона, історіографія терміна, зставне дослідження.

В статье даны дефиниции термина "концепт" с точки зрения современных лингвистики и философии, а также рассматривается семантическое наполнение понятия "conceptus" в средневековой схоластике, понятие "идея" в трудах Платона и Аристотеля. В связи с тем, что данные понятия являются явлениями разных лингвокультурных эпох, то сопоставлять их можно только с учетом этой позиции, и нельзя выводить современное понятие "концепт" непосредственно из идеи Платона.

Ключевые слова: концепт в лингвистике и философии, идея Платона, историография термина, сопоставительное исследование.

The article provides definitions of the term "concept" from the viewpoint of modern linguistics and philosophy. There is also a consideration of semantic contents of the term "conceptus" in the Medieval scholastics, and the term "idea" in the Plato and Aristotle works. As all those terms belong to different linguocultural epochs, it is possible to compare them only taking this into account, and it is impossible to trace the modern term of concept right out of Plato's idea.

Key words: concept in linguistics and philosophy, Plato's idea, comparative research in linguocultural epochs.

Метамова сучасних гуманітарних досліджень містить значну кількість термінів філософії, логіки, лінгвістики. Відповідно, закономірним є інтерес до термінознавства, зокрема до його історіографії, що засвідчується виходом термінологічного вісника, підготовленого Інститутом української мови НАНУ [56]. Пошуки першоджерел термінів неминуче ведуть до античності як до батьківщини європейської філософсько-логічної й лінгвістичної наукової термінології. З'ясування можливості зіставлення сучасної й античної наукових гуманітарних терміносистем та визначення правомірності апеляції до античності для "узаконення" певного сучасного терміна є, таким чином, актуальними.

У сучасній науковій та навчально-довідниковій лінгвістичній літературі, що була видана протягом останніх років на теренах України та близького зарубіжжя [напр., 15, 16, 21, 22, 26, 27, 29–31, 34, 37, 38, 49–54, 59–60], дослідження з історіографії концепту як ключового терміна когнітивістики ведуться у двох напрямках: етимологізацією сучасного терміна, в результаті чого віднаходиться давньогрецька чи латинська лексема, яка, в свою чергу, виявляє етимон; та знаходженням у термінологічному апараті античних

філософів, насамперед Платона й Аристотеля, терміна, близького за семантичним наповненням до шуканого.

Об'єктом нашого дослідження є поняття й відповідні їм терміни античної філософії, з одного боку, та середньовічної теології – з іншого, які можуть бути етимологічно чи семантично зіставленні з поняттям (і відповідним терміном) "концепт" у його сучасному філософському й лінгвокогнітивному розумінні. Предмет дослідження – античні "ідея" та "ейдос", середньовічний та сучасний "концепт". Мета – з'ясувати принципові можливості їх зіставлення та визначити умови, за яких воно можливе.

Обрання для зіставлення саме зазначеної вище тріади понять (антична *ідея* / *концепт* середньовічний / *концепт* сучасний) зумовлене наявними у проаналізованій нами літературі посиланнями на "термінологічні першоджерела" концепту. Завдяки доробку історика філософії С. С. Неретіної [40–46], загальним місцем концептологічних праць є знаходження витоків сучасного концепту в середньовічному концептуалізмі. Концепт у сучасному філософському його розумінні співвіднесла з ідеєю Платона український лінгвіст, завідувач відділу наукової термінології Інституту української мови НАНУ, В. Л. Іващенко [27].

Спираючись на дані енциклопедичних словників, Вікторія Іващенко вибудовує ряди послідовності філософських бачень поняття "концепт". Один ряд, започаткований *ідеєю* Платона, через неоплатонізм, через *вроджені*, незалежні від досвіду, *якості* у раціоналізмі, через *узагальнення чуттєвих даних* у емпіризмі, через *розум* Канта, через *абсолюту ідею* Гегеля, завершується *поняттям* у філософії ХХ століття. Другий ряд веде від *ейдосу* у тлумаченні Геракліта, Анаксагора та атомістів, через Платона й Аристотеля, через *логос* стоїків, через *архетип* ортодоксальної схоластики, знову ж через *абсолютну ідею* Гегеля, через *конкретно дану абстракцію* Гуссерля, до *ейдетизму* як характеристики феномену пам'яті у сучасній психології [27, с. 9].

На наш погляд, побудова наведених вище рядів філософської спадковості потребує більш вагомих обґрунтувань. Сама думка про зіставлення *концепту* із *ідеєю* є, безперечно, цікавою і заслуговує на різнобічне опрацювання.

Для уможливлення такого зіставлення з'ясуємо, насамперед, його основні принципи. По-перше, слід чітко визначити власне об'єкти зіставлення. По-друге, необхідно виділити сутнісні характеристики термінів "ідея" та "концепт", саме ці характеристики можуть бути зіставлені. По-третє, оскільки поняття й відповідні їм терміни, які ми досліджуємо, належать різним епохам, культурам і мовам, потрібно кожен із них розглядати з позицій відповідної культури і мови, тобто "занурити у природний (для нього) контекст" [17, с. 35; 18]. При формулюванні цього принципу ми дозволили собі взяти за основу думки М. П. Грінцера, російського філолога-класика, лінгвіста, семіотика, фахівця із теорії мови й літератури античності, який чимало своїх досліджень здійснював саме у зіставному аспекті.

Більш повне зіставлення *ідеї* та *концепту* може передбачати також зіставні етимологічний і семантичний аналіз обох лексем; можна виконати зіставний

концептуальний аналіз, витлумачивши *ідею* та *концепт* як філософські, лінгвокогнітивні чи лінгвокультурні концепти. Концептуальний аналіз виходить за межі цієї статті і може бути виконаним у більш повних спеціальних, наприклад дисертаційних, дослідженнях.

У нашому дослідженні ми будемо рухатися у зворотній історичній перспективі: від сучасності до античності, тобто від *концепту* до *ідеї*, адже за вихідну позицію було обрано історіографію саме сучасного терміна "концепт".

Для дефініції об'єктів зіставлення наведемо визначення поняття "концепт", що даються як сучасними лінгвістами та філософами, так і середньовічними схоластами – з одного боку; визначення поняття "ідея" у Платона й Аристотеля: як безпосередньо реконструйоване з текстів давньогрецьких філософів, так і опосередковано розглянуте сучасними істориками філософії й антикознавцями, з іншого боку.

Дефініція концепту з лінгвістичних позицій, на яку як на базу ми будемо спиратися, представлена у статті відомого українського лінгвіста, президента Української асоціації когнітивної лінгвістики і поетики О. П. Воробйової. Проаналізувавши здобутки вітчизняної та зарубіжної концептології та спираючись на думки О. С. Кубрякової та Ю. С. Степанова як на найбільш репрезентативні, О. П. Воробйова визначає концепт як "основну одиницю свідомості, складник "колективного несвідомого", оперативну змістову одиницю пам'яті, "цеглинку" концептуальної системи, яка відбиває знання і досвід людини у вигляді "квантів" знання; яка лише частково оречевлюється, вербалізується мовними засобами у вигляді їх значення та містить істотну частку невербалізованої інформації" [30, с. 90]. Крім того, "концепт – енергетичний згусток культури, що втілюється у словах і речах" [54, с. 40, 68; 15, с. 56].

Слід відзначити, що О. П. Воробйова наполягає на важливості врахування двох методологічних напрямів концептології: "експерієційно-менталістського", представленого у працях американських когнітивістів, і "духовно-менталістського", у руслі якого виконані дослідження когнітивістів пострадянського простору. Перший із цих напрямів започаткований Дж. Лакоффом і М. Джонсоном [61] з опорою на думки Л. Вітгенштайна, Е. Сепіра, Ч. Філлмора та інших; другий – А. Вежбицькою [14]. Визначені О. П. Воробйовою напрями репрезентують два типи ментальності: "англо-сакський і слов'янський" [15, с. 55].

Серед великої кількості інших вітчизняних лінгвістичних підходів до концепту виділимо ще трактування В. З. Дем'янка, О. О. Селіванової, Н. В. Слухай. В. З. Дем'янок наголошує на різниці між концептом і поняттям: "концепт ("зародкова" істина), на відміну від поняття, яке конструюють, реконструюють. Щодо понять домовляються, концепти існують самі собою" [22, с. 27–28]. За О. О. Селівановою, "концепт – дискретна одиниця колективної свідомості, яка структурує предмети і явища реального чи уявного світу, зберігається у національній пам'яті носіїв мови у вигляді вербальної субстрату" [51, с. 57]. За Н. В. Слухай, "концепт – центральне поняття когнітивної семантики, ментальний прообраз, ідея поняття і навіть саме

поняття; ідеальний образ, що уособлює культурно зумовлені уявлення мовця про світ; має певне ім'я у мові" [52, с. 108]. А. М. Приходько, в свою чергу проаналізувавши наявні в лінгвістичній літературі визначення концепту, зазначає, що, основний акцент науковцями робиться на наступних його "якостях: знанні, культурі, психології, оцінці" [49, с. 48].

Дефініції концепту з точки зору сучасних лінгвістів спираються, як можна побачити, на його зв'язок з певними видами людської діяльності, категоріями, системами і функціями: свідомістю і колективним безсвідомим, поняттям, знанням, інформацією, мисленням, пам'яттю, культурою, мовою. Лінгвісти, маючи справу з втіленим, вербалізованим концептом, його реконструюють.

Філософська ідея *концепту* набуває актуальності лише у посткласичній філософії. Уведення терміна "концепт" як одного з основоположних для сучасної філософії відбулося у книзі "Що таке філософія" франко-італійських філософів Ф. Гваттарі та Ж. Дельоза. Концептом Ф. Гваттарі та Ж. Дельоз називають "схоплення певного порядку, цілісність, що протистоїть безперервному хаосу плинності; множинність концептів у взаємодії з хаосом формують суб'єкт" [23, с. 256]. Сутнісні властивості концепту на їх думку: "створенність, персоніфікованість [23, с. 17]; недискурсивність, не обмеженість рамками певного висловлювання [23, с. 34]; співвіднесеність з певною проблемою, можливість перетину різних концептів у межах однієї проблеми [23, с. 26]". Сучасну філософію Ф. Гваттарі та Ж. Дельоз, на відміну від середньовічного концептуалізму, називають "концептологією, експериментами з різними концептами, де кожен концепт показує повну зміну конфігурації світу" [23, с. 256; 30, с. 31–34]. С. М. Зенкін, перекладач книги "Що таке філософія", обгрунтовуючи переклад ним французького "le concept" саме терміном "концепт" замість більш звичного "поняття", висловлює своє розуміння концепту Ф. Гваттарі та Ж. Дельоза: "концепт – це дещо на зразок кристалів або самородків смислу" [23, с. 282].

Сучасні вітчизняні філософські довідникові джерела відбивають два погляди на концепт. Перша позиція – С. С. Неретіної, висловлена з точки зору концептуалізму середньовічної схоластики: "концепт – це акт "схоплення" смислів речі (проблеми) у єдності мовленнєвого висловлювання" [45, с. 306]. Іншої думки дотримується білоруський філософ В. Л. Абушенко: "концепт – це зміст поняття в абстрагуванні від мовної форми його вираження; те, що стоїть між мовним вираженням і відповідним денотатом; завжди займає чітко визначену позицію в концептуальній мережі" [47, с. 331].

Російська дослідниця Ю. Г. Бобкова, розглянувши різні погляди на природу концепту в сучасних філософських працях, пропонує таке визначення: "концепт – це ідея, згусток смислів, потенція, із яких твориться буття людини в світі культури" [7].

У дисертаційному дослідженні Ю. В. Суржанської [55] підкреслено право концепту не тільки на лінгвістичне, а й на філософське буття і визначено його онтологічний статус: "концепт, з точки зору філософії, є фундаментальною і вихідною формою людського мислення, що має в своїй основі як когнітивний,

так і перцептивний досвід. Когнітивна складова концепту полягає у взаємозв'язку слова, реальності та інформації (досвіду) у свідомості. Концепт – це цілісна картина, у якій ім'я пов'язане з усім особистісним досвідом, а інформація може бути вербалізована в актуальній ситуації. Таким чином, побудова концепту – це побудова у свідомості людини фрагмента реальності. Поняття має однозначне визначення, яке приймають всі філософи; концепт такого визначення не має. Наукове знання розвивається у напрямку від концепту до поняття, і далі – до терміна" [55, с. 6].

З точки зору сучасних філософів, як і з точки зору лінгвістів, дефініції концепту теж спираються на його зв'язок з певними видами людської діяльності, категоріями, процесами і системами: мисленням, поняттям, знанням, досвідом, інформацією, мовою, смыслом. Філософи – творці концептів; за допомогою концепту вони будують фрагмент реальності у своїй свідомості.

У спрощеному вигляді можна сказати, що і для філософів, і для лінгвістів концепт пов'язує між собою свідомість, мислення і мову; крім того, ці види людської діяльності та мову – з об'єктивною реальністю. Лінгвісти приділяють дещо більше, ніж філософи, уваги визначенню взаємодії концепту з людською психікою, розглядаючи концепт не тільки у взаємозв'язку із свідомістю, а також і з колективним безсвідомим. Принципову розбіжність лінгвісти й філософи виявляють не у дефініціях концепту, а у визначенні операції над концептом. Для лінгвістів – це реконструкція, для філософів – творення (чи безпосередньо концепту, чи фрагменту реальності за його допомогою).

Концепт середньовічної схоластики детально проаналізувала С. С. Неретіна [40–46]. "Conceptus" як філософський та теологічний термін першим ужив "зухвалий новатор" П'єр (Петро) Абеляр, представник ранньої схоластики, засновник концептуалізму [2, с. 684]. Світлана Неретіна характеризує позицію Абеляра як "сермонізм, або диктизм", оскільки його концепт є "суб'єктною промовою, що відображає зв'язок предметів (речей) і висловлювань про них" [46, с. 139; 44, с. 10]. Такий концепт народжується у спілкуванні, формується за допомогою промови, висловлювання: "Висловлена промова – це концепт у душі слухача" [1, с. 121]. Промова, про яку йдеться у Абеляра, є "синхронічним процесом вияву змістів", і передбачає наявність принаймні двох учасників мовленнєвого акту, двох учасників диспуту. "Схоплення смислів" постійно здійснюється у душі кожного із цих учасників: як при висловленні промови, так і при її сприйнятті. Зверненість до співрозмовника на іманентному плані буття передбачає одночасну зверненість до трансцендентного джерела слова – Бога" [43, с. 29; 45, с. 306]. Наявність у промові двох планів робить її "двоосмисловою, еквівокативною". Така промова є "діалогом в діалозі: між філософією та релігією, між суб'єктом-Творцем і сотвореним суб'єктом, який теж здатен творити" [43, с. 5]. Це живий, "тут і тепер", відгук суб'єкта, його коментар до Творення, що висловлював розуміння Творення. Коментар до трансцендентного, який, за визначенням, не може обмежитися недосконаліми словами людської мови, передбачав використання тропів. Концепт, таким чином, є точкою перетину "основних принципів середньовічного мислення: ідеї

креаціонізму, ідеї коментування Творення, ідеї розуміння, ідеї діалогу, ідеї тропів, ідеї еквівокації" [42, с. 8]. Концепт як схоплення смислів промови, що "здійснювалося у просторі душі, а не у сфері граматики, розділив неподільне раніше слово-логос на мову і мовлення" [43, с. 29]. Концепт є "синтезом трьох здатностей душі: як акт пам'яті він зорієнтований у минуле, як акт уяви – у майбутнє, як акт судження – у теперішнє" [43, с. 30]. Зв'язок концепту з душею кориниться в основах середньовічного мислення. Концептуалізм – "істинно середньовічна", за С. С. Неретіною, "течія філософії, перемістив ідеї із зовнішнього світу у душу, де вони органічно розвивалися" [46, с. 139].

На відміну від *концепту*, що існує при спілкуванні і пов'язаний саме із мовленням, *поняття* формується завдяки "знаковим та значущим структурам мови, яка виконує функції становлення думки незалежно від спілкування" [43, с. 29]. Концепт як форма прояву високого розуму, причетного до трансцендентного Духу, ширший за поняття (*intellectus*), яке є проявом логіко-діалектичного розуму.

Г. Г. Слишкін, спираючись на думки С. С. Неретіної, характеризує концепт у трактовці Абельяра як "логіко-лінгвістичну категорію, що утворює зв'язок між світом думки і світом буття" [53, с. 29].

Світлана Неретіна підкреслює, що розуміння концепту середньовічними концептуалістами близьке до його розуміння сучасними філософами Ф. Гваттарі та Ж. Дельозом. Як для філософів-схоластів, так і для філософів-постмодерністів, ідея концепту базується на ідеях творчості та промови. Різним є зміст ідеї промови. Якщо середньовічна промова передбачає і трансцендентний, і іманентний плани буття, то постмодерністська промова – тільки іманентний. Мовлення розглядається постмодерністами як гра асоціацій та інтерпретацій, які знищують текст (насамперед – священний) [45, с. 307].

Тлумачення концепту з позицій середньовічної схоластики пропонується також авторами "Європейського словника філософій..." [25]. Клод Паначчіо та Ірина Листопад, не згадуючи про Абельяра, стверджують, що "поширення термін *"conceptus"* набув завдяки поміркованому реалісту високої схоластики Фомі (Томі) Аквінському, у трактатах якого він ототожнювався з ментальною єдністю, образом осягнутої сутності" [25, с. 279–281]. С. С. Неретіна теж пропонує визначення концепту за Фомою Аквінським: "Концепт є внутрішнє, у розумі, осягнення предмета (речі), що виражається через знак, через єдність ідеального і матеріально-феноменального" [45, с. 307].

Формально можна сказати, що концепт середньовічної схоластики, як і концепт сучасних гуманітарних досліджень, пов'язаний з ментальною і психічною діяльністю людини, мовою та об'єктивною реальністю. Проте семантичне наповнення всіх цих понять є нетотожним у середньовіччі й сучасності, адже зовсім різними є світобачення, картини світу. Концепт схоластів заснований на принципах середньовічного мислення, головним з яких є ідея креаціонізму. Цей концепт виникає на іманентному плані буття в душі з її трьома здатностями: пам'яттю, уявою та судженням (за Абельяром), чи

у розумі (за Фомою Аквінським) учасників діалогу, під час виголошення промови, за умови Deo teste на трансцендентному плані.

С. С. Аверінцев охарактеризував схоластику як "західну християнську теологію" [3, с. 440], як, до певної міри, "філософствування у формах інтерпретації текстів" [2, с. 685]. Причому текстами ("грандіозними нормативними надтекстами") були як Біблія з коментарями авторитетів патристики, так і твори Платона й, особливо, Аристотеля з коментарями пізньоантичних та арабських філософів. Така "еквівокативність" текстів відповідала двом рівням знання: трансцендентному ("надприродному"), що давалося у Божому Одкровенні, та іманентному ("природному"), що здобувалося за допомогою людського розуму [2, с. 684]. На "природному" рівні теорія ідей Платона визначила напрямом філософського мислення, а опрацьовані Аристотелем логічні категорії – структуру цього мислення. Тяжіння схоластів до логіки визначило їх пріоритетне ставлення саме до Аристотеля, Платона ж сприймали як його попередника. Відомо, що Аристотеля Фома Аквінський називав "Philosophus", і для більшості представників високої схоластики Аристотель був "praecursor Christi in naturalibus" ("передтеча Христа у природному").

Важливо підкреслити, що мовою схоластики була латина, причому латина пізня, і з творами грецьких філософів схоласти були обізнані саме у латинських перекладах. Переклад з грецької на латину означав перенесення понять у інший лінгвокультурний контекст. Найбільший внесок у латинізацію грецьких філософських термінів (і відповідних понять) зробив Боецій, "християнізований неоплатонік західної патристики" [57, с. 507]. Боецій переклав латиною (пізньою) "Категорії", "Про інтерпретацію", деякі інші логічні трактати Аристотеля та коментар ("Isagoge") до них неоплатоніка Порфірія, проінтерпретувавши ці твори. Саме в такому обсязі, названому "logica vetus", Аристотель був відомий філософам ранньої схоластики. У своїх коментарях Боецій "першим опрацював латиною термінологію буття і, тим самим, систему онтології" [8, с. 215]. Це він, коментуючи Порфірія (In Porph. Isagog., MPL64, col. 82–86), увів терміни "vox aequivoca" та "nomina universalia", принципи для схоластичного мислення і для визначення середньовічного поняття "conceptus" [12, с. 293; 41, с. 15; 2, с. 684].

Першочергова увага до загальних понять бере початок у гносеології античного ідеалізму, для якого саме загальне – справжній предмет пізнання [2, с. 685]. Важливість загального (καθόλου) висловлена у відомій тезі Аристотеля: "Πᾶς γὰρ λόγος καὶ πᾶσα ἐπιστήμη τῶν καθόλου" ("всьяке визначення і всяка наука мають справу із загальним") [4, с. 273; 66].

"Батьком" античного ідеалізму є вчитель Аристотеля Платон, чия теорія ідей, центральна у системі його філософського вчення, є теорією загального. Платон "надав ідеї статусу одного з найбільш значущих понять європейської філософської думки" [39, с. 392]. Вивчення спадку Платона, зокрема його *idei*, триває вже понад дві тисячі років. Не маючи можливості посперитися на всі, навіть найавторитетніші праці, зупинимося на доробку О. Ф. Лосева [35, 36],

дослідженнях Т. В. Васильєвої [13] і Т. Ю. Бородай [9, 10], російських філологів-класиків і філософів, та на статтях у енциклопедичних джерелах, у яких відображені досягнення у вивченні філософії Платона, здійсненні у близькому та далекому зарубіжжі протягом останніх років [9, 39]. У своїх творах Платон використовує дві близькі за значенням лексеми: власне "ідея" (ιδέα) та "ейдос" (εἶδος), у буквальному перекладі "видимість" та "вид, вигляд" [20, с. 406, 809]. За підрахунками О. Ф. Лосєва, ці лексеми вжито у 22 діалогах: *ιδέα* – 98 разів та *εἶδος* – 408 разів [35, с. 135–281].

За спостереженнями сучасних філософів, *ідея* Платона має три основних значення: 1) наочно-конкретне; 2) логіко-семантичне; 3) онтологічне [39, с. 392–394]. При наочно-конкретному значенні *ідея* та *ейдос* використовуються як синоніми на позначення зовнішнього вигляду або метафоричного образу (напр., геометричного ділення відрізка, столярних виробів та їх ідей; *Republ.* V, X).

При логіко-семантичному значенні *ідея* та *ейдос* виступають у якості інструментальних понять та отримують статус термінів з різним змістом: *ідея* – результат об'єднання; *ейдос* – класифікаційна одиниця, результат роз'єднання цілого на окремі роди, класи, види. Діалектик, за Платоном, "повинен вміти зводити до однієї ідеї (εἰς μίαν ιδέαν) розпорошені скрізь явища" і, навпаки, "вміти розділяти на види (κατ' εἶδη) поетапно, згідно з природою" (*Phaedr.* 265 de). *Ідея* набуває статусу взірця та мети при об'єднанні розсіяної множини у неподільну єдність і може бути виявленою в усьому. Саме у цьому сенсі Платон вживає "ідею ейдосу" (*Theaet.* 203e). Світ *ідей-ейдосів* – це світ смислів суцього.

З точки зору логіки *ідея* – загальне поняття, те, що відповідає на запитання: "τί ἐστὶ" ("що це?"), суть речі, що знаходиться поза причетної до неї речі. У діалозі "Софіст" ідеї вибудовують систему категорій ("найбільших родів"): буття, тотожність, відмінність, спокій, рух.

В онтологічному значенні *ідея* та *ейдос* є причиною існування речі, що виникає через причетність до них. Саме як справжнє буття *ідея* є основою істинного знання, вічного і незмінного результату споглядання ідей очима розуму.

Базовим для поняття "ідеї" у Платона була дихотомія світу на трансцендентний та емпіричний. Трансцендентний – це світ істинного буття (οὐσία), топос ідей, який пізнається тільки за допомогою розуму (κόσμος νοητός); він знаходиться вище емпіричного – земного світу становлення (γένεσις), топосу речей (предметів), що сприймаються за допомогою органів почуттів. Світи істинного буття й становлення складають центр платонової чотирьохрівневої структури світобудови. Найвищий рівень – ідея Блага (τὸ ἀγαθόν) (*Republ.*), або бог (θεός), або Єдине (ἕν) (*Parm.*) – джерело буття всього, причетного існуванню. Єдине перебуває "по той бік" буття (*Republ.* 505a–510b). На нижньому шаблі онтологічних сходів – "матерія Платона", в якій відбиваються ідеї та їх відображення (εἰδῶλα), швидкоминучі "феномени" (φαινόμενα). "Матерія Платона" теж є поза буттям і становленням, це вже

початок небуття. Кожен вищий щабель онтологічних сходів є причиною існування нижчого [9, с. 567; 10, с. 9–11; 36, с. 90–92].

Т. Ю. Бородай виділяє чотири принципи платонової ідеї: 1) детермінованість, визначеність, дискретність (кожна річ має свою ідею); 2) холістичність, цілісність і неподільність (ідея, прикладом якої є душа, не осягається ні уявою, ні дискурсивним міркуванням); 3) валоративність, аксіологічність (краса, справедливість, розсудливість, чесноти, мужність є ідеями; міра і межа – прекрасні і корисні, а безкінечність – огидна і ганебна; як цінність і благо, ідея – предмет любові, *ἔρως*; справжня любов може бути тільки до ідеї); 4) доступність для пізнання [9, с. 567].

Пізнання у Платона теж набуває онтологічного статусу: людина зобов'язана пізнавати через удатність буття для пізнання. Знання поділяється на істинне (*ἐπιστήμη*) – плід споглядання (*θεωρία*) і емпіричне (*δόξα*), яке може бути як істинним, так і неістинним. Емпіричне пізнання має три ступені: ім'я, зображення і дефініція. Четвертий ступінь – це ідеальний образ, власне знання, яке досягається дискурсивним мисленням. Найвищий ступінь знання – пізнання істинного буття, споглядання суті, ідеї, речі у її єдності – за визначенням невербальний. Знання є, власне, пригадуванням (*ἀνάμνησις*) (*Men.*); шлях до знання – очищення й аскеза. Знати – те саме, що бачити (*ιδεῖν*); предмет знання – ідея (*εἶδος*). Для того, щоб знати, треба бути тотожним об'єкту пізнання. Душа як ідея може пізнати ідеї, якщо звільниться від тіла; тоді вона звільняється від кругообігу буття й об'єднується із світовою душею (*Republ. X*). Розум (*νοῦς*) – частина душі, за допомогою якої вона бачить і пізнає ідеї (*Soph., Tim.*) [9, с. 570; 13, с. 362–363].

У зв'язку з можливістю / неможливістю вербалізації знання, Платон визначає природу слова як подвійну: з одного боку, слово не може "схопити" ідею, адже ідея як істинне буття лежить за межами слова; з іншого боку, здатність людини до мовлення й мислення виявляє у ній істоту частково ідеального світу. Слово переносить річ (предмет) із емпіричного світу становлення у трансцендентний світ вічного, неподільного і незмінного.

Відповідно до двох типів знання, Платон у своїх діалогах користується двома стилями (двома видами слова, за Проклом): "аподиктичним", або раціонально-логічним, і "апофантичним", образно-міфологічним. Те, що не можна висловити словами, можна передати метафорично, за допомогою яскравого образу. Дослідники філософії Платона називають його терміни "термінами-образами" [10, с. 114]. Терміни-образи Платона донині продовжують існувати у філософській традиції.

Відсутність чітких логічних дефініцій і доказових онтологічних побудов стали причиною різних тлумачень ідей та ейдосів у межах Академії. Логіко-семантичне значення почало ототожнюватися з онтологічним, а тому ідеї перетворилися на субстантивовані загальні, родові та видові, поняття (*Arist. Met.*, 1085a23–26). Замість ідеї починають вживатися *предикат* (*τὸ κατηγορούμενον*) та *pid* (*γένος*). Онтологізація загальних понять і, разом з тим,

онтологізація логічних зв'язків між ними, приводили до низки протиріч (Arist. Top., Met) [39, с. 394].

Найпоследовнішим критиком "вчення про ідеї" був Аристотель. Він заперечив трансцендентний статус ідей, проте залишив за *ідеєю* логіко-семантичне значення, запропонувавши концепцію "іманентної ідеї-форми". Ця форма (μορφή) позбавлена самостійного буття і може бути відокремленою від речі (предмета) лише у думці. Замість багатозначних *ідей* та *ейдоса*, Аристотель, таким чином, використовує ряд власних термінів: "рід", "форма", "суть буття речі" ("чимбутність" [24] – τὸ τί ἦν εἶναι), "загальне", та інші.

Терміни Аристотеля, які з певними припущеннями наближують до концепту сучасні історики філософії – це ікона (εἰκών) та ноема (νόημα). Ці терміни вживаються на позначення стану у душі (πάθος) й утворюють одну з вершин аристотелевого семантичного трикутника, іншими вершинами якого є ім'я та річ (предмет) поза душою (De Interpretatione). "Стан у душі" виникає при згадці про певний предмет (Mem. 1, 450a25–450d11). Ікону та ноему Аристотеля можна наблизити до схоластичного розуміння концепту як образу досягнутої сутності [48, с. 28–29].

Последовники Платона, неоплатоніки, здійснили синтез платонізму з перипатетичною та стоїчною традицією. Плотин, засновник неоплатонізму, розташував ідеї як трансцендентні взірці у Розумі, а як іманентні форми логоси – у душі. Ідеї пов'язані із структурою Єдиного, головними іпостасями якого є: 1) "надіснуюче" Єдине – Благо, яке можна досягти тільки у надрозумовому екстазі та висловити засобами апофатичної (заперечної) теології; 2) буття – Розум; 3) душа, що обернена до Розуму і до чуттєвого космосу [39, с. 396; 57]. З античності, через неоплатоніків і, власне, до нашого часу, за Платоном зберігся епітет "божественний"; "богом філософів" ("deus philosophorum") називав Платона Цицерон (Cic. Nat. D. 2. 32). Учень Плотина Порфирій почав використовувати як вступ до платонового вчення логічний апарат Аристотеля. У подальшій історії неоплатонізму фокус філософської уваги зміщується від Платона до Аристотеля [57]. Боецій, що постулював себе як неоплатонік, стояв на позиціях аристотелізму. При цьому він поставив собі за мету примирити платонізм з аристотелізмом, здійснивши латинський переклад творів обох філософів. Проте, як відомо, цей задум залишився нездійсненим [8].

Ідеї Платона складають ядро його логіко-поняттєвого апарату, його онто-гносеології, лежать в основі його вчення про природу слова і, зрештою, обґрунтовують вибір його власного літературного стилю. Ідея – цілісний, неподільний, відокремлений від предмета емпіричного світу його ідеальний образ, що належить трансцендентному світу та є причиною буття причетного до нього предмета. Роль медіатора, посередника між емпіричним та ідеальним світами виконує слово. Ідея, маючи онтологічний статус, тим самим має і аксіологічне значення. Вона є об'єктом істинної любові і справжнім предметом філософії. Ідея може бути пізнаною на трансцендентному плані – розумом і дискурсивною логікою, а як Єдине (ідея ідей) – розумною частиною душі.

Підкреслимо, що Платон не відчував потреби у наведенні дефініції своєї *ідеї*. Дефініції термінів з'являються у філософському дискурсі схоластів, яким ми завдячуємо як системому викладання в університетах, так і правилами написання наукових творів та їх формою. Це завдяки схоластам ми відчуваємо потребу спертися на беззаперечні наукові авторитети, убезпечивши себе численними цитатами [11].

Спільним для *ідеї* Платона та *концептів* сучасного і середньовічного є їх безперечна не належність емпіричному планові буття та співвіднесеність із метальною й психічною діяльністю людини. Спільним є й ідея творення, творчості; можливість лише частково бути вербалізованими і, як наслідок цього, потреба у метафорах. Проте слід пам'ятати, що семантичне наповнення всіх лексем, що описують ментальну, психічну й мовленнєву діяльність людини, зовсім не однакове у давньогрецькій мові Платона, латині схоластів та сучасних європейських мовах. І коли ми перекладаємо слово "ιδέα" лексемою "ідея", то отримуємо, за визначенням російського філософа А. В. Ахутіна, "буквально омонімічні терміни" [6].

Платон й Аристотель визначили напрям всієї наступної європейської філософії, опрацювали її термінологію та логічний апарат. Яскравий платонів образ-термін надемпіричної ідеї став іманентним складником не тільки філософського і, загалом, наукового дискурсу, а й будь-якого іншого.

Видається цілком природним, що сучасні дефініції концепту у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, теж досить часто апелюють до *ідеї*. О. С. Кубрякова "робоче визначення" концепту починає зі слів: "Концепт – певний окремих зміст, певна ідея у нашій свідомості..." [30, с. 316]. Анна Вежбицька визначає концепт як "об'єкт ідеального світу" [63, с. 152]. Хемптон і Дюбуа вважають, що "слово "концепт" реферує до ідеї чи поняття, за допомогою яких розум здатен інтерпретувати певний аспект дійсності" [57, с. 12]. На підтвердження цієї тези дослідники наводять приклад "концепту стільця", що є прямою апеляцією до образу столярних виробів, зокрема столів та стільців, якими Платон ілюструє свою *ідею* у "Державі" (Republ. X, 597a–c).

Імпліцитно про платонову ідею згадує і Л. Вітгенштайн, коли постулює себе "єдиним професором філософії, який не читав Аристотеля", проте виявляє свою обізнаність з діалогами Платона [23].

Європейська наукова думка на шляху "від ідеї до концепту" зазнала низку лінгвокультурних, епістемологічних, світоглядних трансформацій. Основні віхи цих трансформацій пов'язані послідовно з іменами Платона та Аристотеля (IV ст. до н. е.) – Боеція (V ст. н. е.) – Абеляра та Фоми Аквінського (XII–XIII ст.) – Л. Вітгенштайна, Ф. Гваттарі та Ж. Дельоза, та інших філософів-постмодерністів (кінець XX ст.). У сучасних дослідженнях з історіографії термінів варто уважно визначати епістемологію та лінгвокультуру, у рамках яких здійснено цитоване визначення терміна. Так, С. О. Аскольдов-Алексеев, якого, завдяки авторитету Д. С. Лихачова [34], вважають першим інтерпретатором поняття "концепт" з лінгвістичної точки зору, ототожнивши концепти із "загальними поняттями, або універсальями" [5, с. 267] відсилає до концепту схоластичного.

Насамкінець, звернемося до етимології лексем "ідея" та "концепт". Давньогрецькі *ἰδέα* та *εἶδος* походять від дієслова *ἰδέω* – "бачити: як очима, так і розумом, тобто пізнавати, знати" [20, с. 460–461; 63, с. 483]; живляючи термін "ідея", ми спираємося на метафору "бачити очима розуму".

Українська та російські лексеми "концепт" є калькою з англійського "concept", що означає "узагальнене поняття" і походить від "conceptus" пізньої латини [58, с. 250]. Класична латина має дві омонімічних лексеми "conceptus": пасивний дієприкметник минулого часу від дієслова "conspicio" із значенням "схоплювати" та віддієслівний іменник із значенням "зародок" [19, с. 222;64]. Відповідно, дослідники *концепту* спираються на метафору "схоплення (змісту)" або "зародку". С. С. Неретіна користується першою із цих метафор, у той час як В. З. Дем'янків [14, с. 607] та Ю. В. Суржанська надають перевагу другій.

Як висновок можна стверджувати, що ні етимологічно, ні за семантичним наповненням сучасний *концепт* не може бути виведений із *idei* Платона, хоча ця ідея імпліцитно наявна у структурі нового європейського знання і у лексичному складі сучасних європейських мов.

Література

1. *Абеляр П.* Теологические трактаты // Петр Абеляр; [пер. с лат., вступит. статья, сост. С. С. Неретиной]. – М.: Прогресс, Гнозис, 1995. – 413 с.
2. *Аверинцев С. С.* Схоластика / С. С. Аверинцев // Новая философская энциклопедия: в 4 томах; [научн. ред. Ковалева М. С., Лакирева Е. И., Литвинова Л. В., Новоселов М. М. и др.]. – М.: Мысль, 2010. – Т. 3. – С. 683–686.
3. *Аверинцев С. С.* Теология / Сергей Сергеевич Аверинцев // Собрание сочинений: София–Логос. Словарь; [ред. Аверинцевой Н. П., Сигова К. Б.]. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – С. 434–442.
4. *Аристотель.* Сочинения в четырех томах /Аристотель; [ред., вступит. ст. А. В. Асмуса; пер. с др. греч. А. В. Кубицкого]. – М.: Мысль, 1976. – Т. 1. – 550 с.
5. *Аскольдов-Алексеев С. А.* Концепт и слово / С. А. Аскольдов-Алексеев // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология: [под ред. проф. В. П. Нерознака]. – М.: Academia, 1997. – С. 267 – 279.
6. *Ахутин А. В.* "Омонимия" в переводе философских понятий [Электронный ресурс] / А. В. Ахутин // EINA1: Проблемы философии и теологии. – №1 (001) 2012. – Режим доступа: eina1.ru/2012-01-Ahutin.html.
7. *Бобкова Ю. Г.* Концепт в философских исследованиях, или штрихи к философскому "портрету" концепта [Электронный ресурс] / Ю. Г. Бобкова // Филолог, 2005. – вып. 6. – Режим доступа: http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_6_137.
8. *Бородай Т. Ю.* Бозций / Т. Ю. Бородай // Античная философия: энциклопедический словарь; [ред. П. П. Гайдено, М. А. Солопова]. – М.: Прогресс-Традиция, 2008. – С. 213–219.
9. *Бородай Т. Ю.* Платон / Т. Ю. Бородай // Античная философия: энциклопедический словарь; [ред. П. П. Гайдено, М. А. Солопова]. – М.: Прогресс-Традиция, 2008. – С. 565–574.
10. *Бородай Т. Ю.* Рождение философского понятия. Бог и материя в диалогах Платона: монография / Татьяна Юрьевна Бородай. – М.: Изд. Савин С. А., 2008. – 284 с.
11. *Бородай Т. Ю.* Рождение университетской публичности из духа комментария [Электронный ресурс] / Т. Ю. Бородай. – "НЛО", 2011. – № 107. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nlo/2011/107/bo8.html>.
12. *Бозций.* "Утешение философией" и другие трактаты / Аниций Манлий Торкват Северин Бозций; [сост., вступит. ст., отв. ред. Г. Г. Майоров; пер. с лат. В. И. Уколовой,

М. Н. Цуйтлина, Г. Г. Майорова, Т. Ю. Бородай]. – М.: Наука, 1996. – 355 с. ("Памятники философской мысли").

13. Васильева Т. В. Поэтика античной философии / Татьяна Вадимовна Васильева. – М.: Академический Проект; Трикста, 2008. – 735 с. – (Философские технологии: история философии).

14. Вежбицкая А. Семантика, культура и познание: Общечеловеческие понятия в культуроспецифических контекстах / Анна Вежбицкая // Thesis. – М., 1993. – Вып. 3. – С. 185–206.

15. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки / О. П. Воробйова // Вісник КНЛУ. – Сер. Філологія. – 2011. – Т. 14. – №2. – С. 53–64.

16. Голубовська І. О. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики: курс лекцій / І. О. Голубовська, І. Р. Корольов. – К.: Вид-поліграф. центр "Київський університет", 2011. – 223 с.

17. Гринцер Н. П. Структура и смысл диалога Платона "Кратил" / Н. П. Гринцер // Знаки Балкан: сб. научн. статей; [ред. Н. П. Гринцер, В. Н. Топоров, Т. В. Цивьян]. – М.: "Радикс", 1994. – Т. 1. – С. 184–211. – (Ин-т славяноведения и балканистики).

18. Гринцер Н. П. Компаративистика и антиковедение / Н. П. Гринцер // Вопросы литературы. – 2011. – № 4. – С. 252–274.

19. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь / Иосиф Хананович Дворецкий. – М.: Русский язык, 1996. – 1096 с.

20. Дворецкий И. Х. Древнегреческо–русский словарь / Иосиф Хананович Дворецкий. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1958. – 1905 с.

21. Демьянков В. З. Термин "концепт" как элемент терминологической культуры / В. З. Демьянков // Язык как материя смысла: сб. статей в честь академика Н. Ю. Шведовой. – М.: Издательский центр "Азбуковник", 2007. – С. 606–622. – (РАН: Ин-т русского языка им. В. В. Виноградова).

22. Демьянков В. З. "Концепт" в философии языка и в когнитивной лингвистике / В. З. Демьянков // Концептуальный анализ языка: современные направления исследования: сб. научн. трудов / ИЯ РАН и др. – М. –Калуга: ИП Кошелев А. Б.; Изд-во "Эйдос", 2007. – С. 26–33.

23. Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия / Ж. Делез, Ф. Гваттари; [пер. с франц. и послесл. С. Зенкина]. – М.: Академический Проект, 2009. – 261 с. – (Философские технологии).

24. Друри М. О'Кон. Беседы с Витгенштейном [Электронный ресурс] / Морис О'Кон Друри; [пер. с англ. В. Руднева] // Логос: философско-литературный журнал / Философ. ф-т РГГУ. – 1999. – № 1. – С. 131–151. Режим доступа: www.ruthenia.ru/logos/number/1999-01-11.htm.

25. Европейский словарь философий: лексикон неперекладностей / [під кер. Барбари Кассен]. – Т. 1 – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009. – 576 с.

26. Зусман В. Концепт в системе гуманитарного знания [Электронный ресурс] / В. Зусман // Вопросы литературы. – 2003. – № 2. Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/voplit/2003/2/zys.html>.

27. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): монографія / Вікторія Людвігівна Іващенко. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2006. – 328 с.

28. Іващенко В. Л. Історіографія термінознавства: метамова і структурні підрозділи / В. Л. Іващенко // Термінологічний вісник: Зб. наук. праць / Відп. ред. В. Л. Іващенко. – К.: Ін-т української мови НАНУ, 2013. – Вип. 2 (1). – С. 5–20.

29. История лингвистических учений. Древний мир: коллективная монография / [отв. ред. А. В. Десницкая, С. В. Кацнельсон]. – Л.: Наука, Ленинградское отделение, 1980. – 258 с.

30. Кубрякова Е. С. Концепт / Е. С. Кубрякова // Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: Изд-во МГУ, 1997. – С. 90–93.

31. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения; Роль языка в познании мира / Елена Самойловна Кубрякова. – М.: Языки русской культуры, 2004. – 560 с. (Язык. Семиотика. Культура).

32. Лебедев А. В. Аристотель Стагирит / А. В. Лебедев // Античная философия: энциклопедический словарь; [ред. П. П. Гайденко, М. А. Солопова]. – М.: Прогресс-Традиция, 2008. – С. 164–175.
33. Листопад І. Прологемени до перекладу "Категорій". Український переклад з огляду на латинський спадок / І. Листопад // Філософська думка. – 2011. – № 2. – С. 93–105.
34. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Известия АН СССР. – М.: Наука, 1993. – Т. 52. – № 1. – С. 3 – 9. – (Серия литературы и языка).
35. Лосев А. Ф. Очерки античного символизма и мифологии / Алексей Федорович Лосев. – М.: Наука, 1993. – 517 с.
36. Лосев А. Ф., Тахо-Годи А. А. Платон, Аристотель / А. Ф. Лосев, А. А. Тахо-Годи. – М.: Молодая гвардия, 1993. – 383[1] с. – (Жизнь замечат. людей. Сер. биограф; Вып. 723).
37. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики / Мартинюк Алла Петрівна. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 196 с.
38. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие / Маслова Валентина Авраамовна. – 3-е изд., перераб. и доп. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – 272 с.
39. Мочалова И. Н. Идея / И. Н. Мочалова // Античная философия: энциклопедический словарь; [ред. П. П. Гайденко, М. А. Солопова]. – М.: Прогресс-Традиция, 2008. – С. 392–396.
40. Неретина С. С. Опыт словаря средневековой культуры / Неретина С. С. // Благо и истина: классические и неклассические регулятивы: коллективная монография. – М.: ИФРАН, 1998. – С. 92–156.
41. Неретина С. С. Абельяр и особенности средневекового философствования / С. С. Неретина // Абельяр Петр. Теологические трактаты; [пер. с лат., вступит. статья, сост. С. С. Неретиной]. – М.: Прогресс, Гнозис, 1995. – С. 5–49.
42. Неретина С. С. Слово и текст в средневековой культуре. Концептуализм Абельяра: монография / Неретина Светлана Сергеевна. – М.: Гнозис, 1996. – 182 с.
43. Неретина С. С. Тропы и концепты: монография / Неретина Светлана Сергеевна. – М.: ИФРАН, 1999. – 277 с.
44. Неретина С. С. Абельяр / С. С. Неретина // Новая философская энциклопедия: В 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд. – М.: Мысль, 2010. – Т. 1. – С. 10–11.
45. Неретина С. С. Концепт / С. С. Неретина // Новая философская энциклопедия: В 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд. – М.: Мысль, 2010. – Т. 2. – С. 306–307.
46. Неретина С. С. Универсалии / С. С. Неретина // Новая философская энциклопедия: В 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд. – М.: Мысль, 2010. – Т. 4. – С. 136–141.
47. Новейший философский словарь / [сост. Грицалов А. А.]. – Минск: Изд-во В. М. Скакун, 1998. – 896 с.
48. Орлов Е. В. Аналитика Аристотеля / Е. В. Орлов // СХОЛН. Философское антиковедение и классическая традиция. – Новосибирск: Редакционно-издательский центр Новосибирского гос. университета, 2008. – Т. 2. – Вып. 1. – С. 21–49.
49. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 331 с.
50. Селиванова Е. А. Когнитивная ономастология: монография / Селиванова Елена Александровна. – К.: Фитосоцицентр, 2000. – 248 с.
51. Селиванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник / Селиванова Олена Олександрівна. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.
52. Слухай Н. В. Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні: навчальний посібник / Н. В. Слухай, О. С. Снітко, Т. П. Вільчинська. – К.: Вид-поліграф. центр "Київський університет", 2011. – 367 с.
53. Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как системное образование / Г. Г. Слышкин // Вестник ВГУ. – Серия "Лингвистика и межкультурная коммуникация", 2004. – № 1. – С. 29–34.
54. Степанов Ю. С. Константы; Словарь русской культуры; Опыт исследования / Юрий Сергеевич Степанов. – М.: Школа "Языки русской культуры", 1997. – 824 с.

55. Суржанская Ю. В. Проблема соотношения концепта и понятия в философском и научном мышлении: автореф. дисс. на соискание научной степени канд. философ. наук: спец. 09.00.01 "Онтология и теория познания" / Ю. В. Суржанская. – Томск: 2012. – 20 с.
56. Термінологічний вісник: Зб. наук. праць / Відп. ред. В. Л. Івашенко. – К.: Ін-т української мови НАНУ, 2013. – Вип. 2(1). – 223 с.
57. Шичалин Ю. А. Неолатонизм / Ю. А. Шичалин // Античная философия: энциклопедический словарь; [ред. П. П. Гайденок, М. А. Солопова]. – М.: Прогресс-Традиция, 2008. – С. 504–509.
58. The Concise Oxford Dictionary of Current English / [ed. by H. W. Fowler and F. G. Fowler]. – 5th edition. – Oxford: – Clarendon Press, 1964. – 1558 p.
59. Humpton J. A., Dubois D. Psychological Models of Concepts / J. A. Humpton, D. Dubois // Categories and Concepts: Theoretical Views and Inductive Data Analysis / [ed. by Van Mechelen et al.] – London: Academic Press, 1993. – P. 11–34.
60. Jackendoff R. Semantic structures / Jackendoff Ray. – Cambridge (Mass.): MIT Press, 1990. – 322 p.
61. Lakoff G. and Johnson M. Metaphors We Live By / George Lakoff and Mark Johnson. – Chicago; London: The University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
62. Lewis Ch., Short Ch. A Latin Dictionary / Charlton T. Lewis, Charles Short [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0059>.
63. Liddell H. G., Scott R. Greek-English Lexicon / H. G. Liddell, R. Scott. – Oxford: Clarendon press, 1996. – 2042 p.
64. Owen G. E. L. Logic, Science, and Dialectic: Collected Papers in Greek Philosophy / Owen Gwilym Ellis Lane. – Ithaca, N. Y.: Cornell University Press, 1986. – 394 p.
65. Wierzbicka A. Lexicography and conceptual analysis / A. Wierzbicka. – Ann Arbor: Karoma, 1985. – 327 p.
66. Aristotelis et Platonis Opera / [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc>.

References

1. Abelard P. Teologicheskiye tractaty // Peter Abelard; [per. s lat., vstupit. statya, sost. S. S. Neretinoj]. – М.: Progress, Gnozis, 1995. – 413 s.
2. Averintsev S. S. Skholastika / S. S. Averintsev // Novaya filosofskaya entsiklopediya: v 4 tomakh; [nauchn. red. Kovaleva M. S., Lakireva Y. I., Litvinova L. V., Novoselov M. M. i dr.]. – М.: Mysl', 2010. – Т. 3. S. 683–686.
3. Averintsev S. S. Teologiya / Sergey Sergeevich Averintsev // Sobraniye sochinenij: Sofiya – Logos. Slovar'; [red. Averintsevoj N. P., Sigova K. B.]. – К.: DUKH I LITERA, 2006. – S. 434–442.
4. Aristotle. Sochineniya v chetyryokh tomakh / Aristotle; [red., vstupit. st. A. V. Asmusa; per. s dr. grech. A. V. Kubitskogo]. – М.: Mysl', 1976. – Т. 1. – 550 s.
5. Askol'dov-Alekseyev S. A. Kontsept i slovo / S. A. Askol'dov-Alekseyev // Russkaya slovesnost'. Ot teorii slovesnosti k strukture teksta. Antologiya: [pod red. prof. V. P. Neroznaka]. – М.: Academia, 1997. – S. 267 – 279.
6. Akhutin A. V. "Omonimiya" v perevode filosofskikh ponyatij [Elektronnyj resurs] / A. V. Akhutin // EINAI: Problemy filosofii i teologii. – #1 (001) 2012. – Rezhim dostupa: einai.ru/2012-01-Ahutin.html.
7. Bobkova Y. G. Kontsept v filosofskikh issledovaniyakh, ili shtrikhi k filosofskomy "portretu" kontsepta [Elektronnyj resurs] / Y. G. Bobkova // Filolog, 2005. – vyp. 6. – Rezhim dostupa: http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_6_137.
8. Borodaj T. Y. Boetsij / T. Y. Borodaj // Antichnaya filosofiya: entsiklopedicheskij slovar'; [red. P. P. Gajdenko, M. A. Solopova]. М.: Progress-Traditsiya, 2008. – S. 213 – 219.
9. Borodaj T. Y. Platon / T. Y. Borodaj // Antichnaya filosofiya: entsiklopedicheskij slovar'; [red. P. P. Gajdenko, M. A. Solopova]. – М.: Progress-Traditsiya, 2008. – S. 565–574.
10. Borodaj T. Y. Rozhdeniye filosofskogo ponyatiya. Bog i materia v dialogakh Platona: monografiya / Tatyana Yuryevna Borodaj. – М.: Izd. Savin S. A., 2008 – 284 s.

11. *Borodaj T. Y.* Rozhdeniye universitetskoj publichnosti iz dukha kommentariya [Elektronnyj resurs] / T. Y. Borodaj. – "NLO", 2001. – # 107. – Rezhim dostupa: <http://magazines.russ.ru/nlo/2011/107/bo8.html>.
12. *Boethius.* "Utesheniye filosofiej" i drugiye traktaty / Anicius Manlius Severinus Boethius; [sost., vstupit. st., otv. red. G. G. Majorov; per. s lat. B. I. Ukolovoj, M. N. Tsujtina, G. G. Majorova, T. Y. Borodaj]. – M.: Nauka, 1996. – 355 s. ("Pamyatniki filosofskoj mysli").
13. *Vasilyeva T. V.* Poetika antichnoj filosofiyi / Tatyana Vadimovna Vasilyeva. – M.: Akademicheskij Proyeckt; Trikssta, 2008. – 735 s. – (Filosofskije tekhnologii: istoriya filosofii).
14. *Vezhbitskaya A.* Semantika, kultura i poznaniya: Obshechelovechiskije ponyatiya v kulturospetsificheskikh kontekstakh / Anna Vezhbitskaya // Thesis. – M., 1993. – Vyp. 3. – S. 185–206.
15. *Vorobjova O. P.* Kontseptologiya v Ukrayini: zdobutky, problemy, prorakhunky / O. P. Vorobjova // Visnyk KNUU. – Ser. Filologiya. – 2011. – T. 14. – #2. – S. 53–64.
16. *Golubovs'ka I. O.* Aktual'ni problemy suchasnoyi lingvistyky: kurs leksij / I. O. Golubovs'ka, I. P. Korolyov. – K.: Vud.-poligraf. tsentr "Kyivs'kyj universytet", 2001. – 223 s.
17. *Grintser N. P.* Struktura i smysl dialoga Platona "Kratil" / N. P. Grintser // Znaki Balkan: sb. nauch. statej; [red. N. P. Grintser, V. N. Toporov, T. V. Tsvyvan]. – M.: "Radiks", 1994. – T. 1. – S. 184–211. – (In-t slavyanovedeniya i balkanistiki).
18. *Grintser N. P.* Komparativistika i antikovedeniye / N. P. Grintser // Voprosy literatury. – 2011. – #4. – S. 252–274.
19. *Dvoret'skij I. K.* Latinsko-russkij slovar' / Iosif Khananovich Dvoret'skij. – M.: Russkij yazyk, 1996. – 1096 s.
20. *Dvoret'skij I. K.* Drevnegrechesko-russkij slovar' / Iosif Khananovich Dvoret'skij. – M.: Gos. izd-vo inostr. i nats. slovarej, 1958. – 1905 s.
21. *Demyankov V. Z.* Termin "kontsept" kak element terminologicheskoy kultury / V. Z. Demyankov // Yazyk kak materiya smysla: sb. statej v chest' akademika N. Y. Shvedovoj. – M.: Izdatel'skij tsentr "Azbukovnik", 2007. – S. 606–622. – (RAN: In-t russkogo yazyka im. V. V. Vinogradova).
22. *Demyankov V. Z.* "Kontsept" v filosofiyi yazyka i v kognitivnoj lingvistike / V. Z. Demyankov // Kontseptual'nyj analiz yazyka: sovremennyye napravleniya issledovaniya: sb. nauchn. trudov / IYA RAN i dr. – M. – Kaluga: IP Koshelev A. B.; Izd-vo "Ejdos", 2007. – S. 26–33.
23. *Deleuze G., Guattari F.* Chto takoye filosofiya / G. Deleuze, F. Guattari; [per. s frants. i poslesl. S. Zenkina]. – M.: Akademicheskij Proyeckt, 2009. – 261 s. – (Filosofskije tekhnologii).
24. *Drury M. O'Con.* Besedy s Vitgenshtejnem [Elektronnyj resurs] / Moris O'Con Drury [per. s angl. V. Rudneva] // Logos: filosofsko-literaturnyj zhurnal / Filosof. f-t RGGU. – 1999. – # 1. – S. 131–151. Rezhim dostupa: www.ruthenia.ru/logos/number/1999-01-11.htm.
25. Yevropejskij slovnyk filosofij: leksikon neperekladnostej / [pid ker. Barbary Kassen]. – T. 1. – K.: DUKH I LITERA, 2009. – 576 s.
26. *Zusman V.* Kotsept v sisteme gumanitarnogo znaniya [Elektronnyj resurs] / V. Zusman // Voprosy literatury. – 2003. – #2. Rezhim dostupa: <http://magazines.russ.ru/voplit/2003/2/zys.html>.
27. *Ivaschenko V. L.* Kontseptual'na reprezentatsiya fragmentiv znannya v naukovno-mystets'kij kartyni svitu (na materialii ukrajyns'koyi mystetstvoznavchoji terminologii): monografiya / Viktoriya Liudvigivna Ivaschenko. – K.: Vydavnychij dim Dmytra Burago, 2006. – 328 s.
28. *Ivaschenko V. L.* Istoriografiya terminoznavstva: metamova i strukturni pidrozdzily / V. L. Ivaschenko // Terminolohichnij visnyk: Zb. nauk. prats' / Vidp. red. V. L. Ivaschenko. – K.: Int-t ukrajyns'koyi movy NANU, 2013. – Vup. 2(1). – S. 5–20.
29. Istoriya lingvisticheskikh uchenij. Drevnij mir: kolektivnaya monografiya / [otv. red. A. V. Desnitskaya, S. V. Katsnel'son]. – L.: Nauka, Leningradskoye otdeleniye, 1980. – 258 s.
30. *Kubryakova Y. S.* Kontsept' / Y. S. Kubryakova // Kratkij slovar' kognitivnykh terminov. – M.: Izd-vo MGU, 1997. – S. 90–93.
31. *Kubryakova Ye. S.* Yazyk i znaniye; Na puti polucheniya znaniy o yazyke: chasti rechi s kognitivnoy toчки zreniya; Rol yazyka v poznanii mira / Yelena Samoylovna Kubryakova. – M.: Yazyki russkoy kultury, 2004. – 560 s. (Yazyk. Semiotika. Kultura).

32. *Lebedev A. V.* Aristotel Stagirit / A. V. Lebedev // Antichnaya filosofiya: entsiklopedicheskiy slovar; [red. P. P. Gaydenko, M. A. Solopova]. – M.: Progress-Traditsiya, 2008. – S. 164–175.
33. *Listopad I.* Prolegomeni do perekladu "Kategoriy". Ukrainkiy pereklad z oglyadu na latinskiy spadok / I. Listopad // Filososfska dumka. – 2011. – № 2. – S. 93–105.
34. *Likhachev D. S.* Kontseptosfera russkogo yazyka / D. S. Likhachev // Izvestiya AN SSSR. – M.: Nauka, 1993. – T. 52. – № 1. – S. 3 – 9. – (Seriya literatury i yazyka).
35. *Losev A. F.* Ocherki antichnogo simbolizma i mifologii / Aleksey Fedorovich Losev. – M.: Nauka, 1993. – 517 s.
36. *Losev A. F., Takho-Godi A. A.* Platon, Aristotel / A. F. Losev, A. A. Takho-Godi. – M.: Molodaya gvardiya, 1993. – 383[1] c. – (Zhizn zamechat. lyudey. Ser. biogr; Vyp. 723).
37. *Martinyuk A. P.* Slovník osnovnikh terminiv kognitivno-diskursivnoy lingvistiki / Martinyuk Alla Petrivna. – Kh.: KhNU imeni V. N. Karazina, 2011. – 196 s.
38. *Maslova V. A.* Kognitivnaya lingvistika: uchebnoye posobiye / Maslova Valentina Avraamovna. – 3-e izd., pererab. i dop. – Minsk: TetraSistems, 2008. – 272 s.
39. *Mochalova I. N.* Ideya / I. N. Mochalova // Antichnaya filosofiya: entsiklopedicheskiy slovar; [red. P. P. Gaydenko, M. A. Solopova]. – M.: Progress-Traditsiya, 2008. – S. 392–396.
40. *Neretina S. S.* Opyt slovarya srednevekovoy kultury / Neretina S. S. // Blago i istina: klassicheskiye i neklassicheskiye regulyativy: kollektivnaya monografiya. – M.: IFRAN, 1998. – S. 92–156.
41. *Neretina S. S.* Abelyar i osobennosti srednevekovogo filosofstvovaniya / S. S. Neretina // Abelyar Petr. Teologicheskiye traktaty; [per. s lat., vstupit. statya, sost. S. S. Neretinoy]. – M.: Progress, Gnozis, 1995. – S. 5–49.
42. *Neretina S. S.* Slovo i tekst v srednevekovoy kulture. Kontseptualizm Abelyara: monografiya / Neretina Svetlana Sergeevna. – M.: Gnozis, 1996. – 182 s.
43. *Neretina S. S.* Tropy i kontsepty: monografiya / Neretina Svetlana Sergeevna. – M.: IFRAN, 1999. – 277 s.
44. *Neretina S. S.* Abelyar / S. S. Neretina // Novaya filosofskaya entsiklopediya: V 4 t. / In-t filosofii RAN, Nats. obshch.-nauchn. fond. – M.: Mysl, 2010. – T. 1. – S. 10–11.
45. *Neretina S. S.* Kontsept / S. S. Neretina // Novaya filosofskaya entsiklopediya: V 4 t. / In-t filosofii RAN, Nats. obshch.-nauchn. fond. – M.: Mysl, 2010. – T. 2. – S. 306–307.
46. *Neretina S. S.* Universalii / S. S. Neretina // Novaya filosofskaya entsiklopediya: V 4 t. / In-t filosofii RAN, Nats. obshch.-nauchn. fond. – M.: Mysl, 2010. – T. 4. – S. 136–141.
47. *Noveyshiy filosofskiy slovar* / [sost. Griusalov A. A.]. – Minsk: Izd-vo V. M. Skakun, 1998. – 896 s.
48. *Orlov Ye. V.* Analitika Aristotelya / Ye. V. Orlov // ΣΧΟΛΗ. Filosofskoye antikovedeniye i klassicheskaya traditsiya. – Novosibirsk: Redaktsionno-izdatelskiy tsentr Novosibirskogo gos. universiteta, 2008. – T. 2. – Vyp. 1. – S. 21–49.
49. *Prikhodko A. M.* Kontsepti i kontseptosistemi v kognitivno-diskursivniy paradigmi lingvistiki / Anatoliy Mikolayovich Prikhodko. – Zaporizhzhya: Prem'er, 2008. – 331 s.
50. *Selivanova Ye. A.* Kognitivnaya onomasiologiya: monografiya / Selivanova Yelena Aleksandrovna. – K.: Fitosotsiotsentr, 2000. – 248 s.
51. *Selivanova O. O.* Suchasna lingvistika: napryami ta problemi: pidruchnik / Selivanova Olena Oleksandrivna. – Poltava: Dovkillya-K, 2008. – 712 s.
52. *Slukhay N. V.* Kognitologiya ta kontseptologiya v lingvistichnomu visvitleni: navchalniy posibnik / N. V. Slukhay, O. S. Snitko, T. P. Vilchinska. – K.: Vid.-poligraf. tsentr "Kiivskiy universitet", 2011. – 367 s.
53. *Slyshkin G. G.* Lingvokulturnyy kontsept kak sistemnoye obrazovaniye / G. G. Slyshkin // Vestnik VGU. – Seriya "Lingvistika i mezhkulturnaya kommunikatsiya", 2004. – № 1. – S. 29–34.
54. *Stepanov Yu. S.* Konstanty; Slovar russkoy kultury; Opyt issledovaniya / Yuriy Sergeevich Stepanov. – M.: Shkola "Yazyki russkoy kultury", 1997. – 824 s.
55. *Surzhanskaya Yu. V.* Problema sootnosheniya kontsepta i ponyatiya v filosofskom i nauchnom myshlenii: avtoref. diss. na soiskaniye nauchnoy stepeni kand. filosof. nauk: spets. 09.00.01 "Ontologiya i teoriya poznavaniya" / Yu. V. Surzhanskaya. – Tomsk: 2012. – 20 s.

56. Terminologichniy visnik: Zb. nauk. prats / Vidp. red. V. L. Ivashchenko. – К.: In-t ukrainskoy movi NANU, 2013. – Vip. 2(1). – 223 s.
58. The Concise Oxford Dictionary of Current English / [ed. by H. W. Fowler and F. G. Fowler]. – 5th edition. – Oxford: – Clarendon Press, 1964. – 1558 p.
59. *Humpton J. A., Dubois D.* Psychological Models of Concepts / J. A. Humpton, D. Dubois // Categories and Concepts: Theoretical Views and Inductive Data Analysis / [ed. by Van Mechelen et al.] – London: Academic Press, 1993. – P. 11–34.
60. *Jackendoff R.* Semantic structures / Jackendoff Ray. – Cambridge (Mass.): MIT Press, 1990. – 322 p.
61. *Lakoff G. and Johnson M.* Metaphors We Live By / George Lakoff and Mark Johnson. – Chicago; London: The University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
62. *Lewis Ch., Short Ch.* A Latin Dictionary / Charlton T. Lewis, Charles Short [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0059>.
63. *Liddell H. G., Scott R.* Greek-English Lexicon / H. G. Liddell, R. Scott. – Oxford: Clarendon press, 1996. – 2042 p.
64. *Owen G. E. L.* Logic, Science, and Dialectic: Collected Papers in Greek Philosophy / Owen Gwilyn Ellis Lane. – Ithaca, N. Y.: Cornell University Press, 1986. – 394 p.
65. *Wierzbicka A.* Lexicography and conceptual analysis / A. Wierzbicka. – Ann Arbor: Karoma, 1985. – 327 p.
66. *Aristotelis et Platonis Opera* / [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc>.